

Gerald Murnane **LYGUMOS**

Iš anglų kalbos vertė Laimantas Jonušys



R A R A

Vilnius, 2025

Prieš dvidešimt metų, pirmą kartą atvykęs į lygumas, dairiausi akis išplėtęs. Kraštovaizdyje ieškojau ko nors, kas po paviršiumi galėtų slėpti įmantrią prasmę.

Mano kelionė į lygumas nebuvo tokia varginanti, kokią ją vėliau aprašiau. Ir net negaliu pasakyti, kad tam tikrą valandą supratau palikęs Australiją. Bet aiškiai prisimenu, kaip diena iš dienos plokščia žemė aplink mane vis labiau atrodė esanti tokia vieta, kurią tik aš galiu interpretuoti.

Anuomet mano lankytas kraštas nebuvo visas vienodas. Kartais žvelgdavau į platų, negilų slėnį su išsibarsčiusiais medžiais ir tingiais galvijais, gal ir menku upeliu viduryje. Kartais nieko nežadančio krašto ruožo gale kelias neabejotinai kildavo į kalvą, ir tik paskui priekyje išvysdavau tik dar vieną lygumą, lygutėlę, plyną ir baugią.

Tame didesniame mieste, kurį pasiekiau vieną popietę, pastebėta kalbėsena ir aprangos stilius mane įtikino, kad atvykau gana toli. Čionykščiai žmonės nebuvo tokie visai saviti lygumiečiai, kokius

tikėjau rasti atokiuose centriniuose rajonuose, bet man pakako žinoti, jog priekyje yra daugiau lygumų, negu iki šiol aplankiau.

Tada vėlai vakare stovėjau prie lango trečiame didžiausio miesto viešbučio aukšte. Pro taisyklingą šviesoforų virtualinę žvelgiau į tolu-
moje skendintį tamsų kraštą. Iš šiaurės šiltais gūsiomis dvelkė vėjelis. Palinkęs gaudžiau oro bangas, plūstančias iš artimiausių pievų pla-
tybių. Nutaisiau miną, liudijančią stiprių jausmų įvairovę. Ir šnibždė-
jau žodžius, galinčius tikti filmo personažui, ką tik suvokusiam, kad
rado sau artimą vietovę. Tada žengiau atgal į kambarį ir atsisėdau
prie tam tyčia man atnešto rašomojo stalo.

Savo lagaminus buvau iškraustęs prieš kelias valandas. Dabar
stalas buvo nukrautas laiškinio popieriaus aplankais, kortelių dė-
žutėmis ir įvairiomis knygomis su iš jų kyšančiais numeruotais
lapeliais. Krūvos viršuje gulėjo vidutinio dydžio buhalterinė knyga
su užrašu:

KRAŠTO GILUMA
(KINO SCENARIJUS)
PAGALBINIŲ UŽRAŠŲ
KATALOGO IR INSPIRACINĖS
MEDŽIAGOS SUVESTINĖ RODYKLĖ

Ištraukiau storą aplanką, pavadintą „Padrikos mintys – dar ne kata-
loge“, ir jame įrašiau:

Šiose apylinkėse nė viena gyva dvasia nežino, kas aš esu ir ką
ketinu daryti. Pagalvojus keista, kad iš visų dabar miegančių
lygumiečių (griozdiškuose namuose su balta apkala, raudon-
nais geležiniais stogais ir dideliais sausringais sodais, kuriuose
vyrauja piruliai, bambaliai ir eilėmis augantys eglūnai) niekas
nematė tokio lygumų vaizdo, kokį aš greitai atskleisiu.

Kitą dieną praleidau ištaigingų barų ir kavinių labirinte viešbučio pirmame aukšte. Visą rytą sėdėjau vienas giliame odiniame fotelyje ir spoksojau į nepakenčiamos saulės ruožus žaliuzių, dengiančių langus į centrinę gatvę, kraštuose. Buvo giedra vasaros pradžios diena, ir plieskianti ryto saulė prasiskverbė net į prieblandoje skendinčią viešbučio verandą.

Kartais truputį pakeldavau veidą gaudydamas vėsesnio oro dvelksmą nuo palubės veduoklės, žiūrėjau, kaip ant mano stiklinės kaupiasi drėgmė, ir pritariamai galvojau apie orų kraštutinumus, alinančius šias lygumas. Saulės šviesa, netrikdoma kalvų ar kalnų, vasarą užlieja visas žemės platybes nuo aušros iki saulėlydžio. O žiemą vėjai ir liūtytės, siaučiančios didžiulėse atvirose plynėse, mažai paiso tų negausių stoginių, turinčių apsaugoti žmones ar gyvulius. Žinojau, kad pasaulyje esama didžiulių lygumų, ištisus mėnesius apklotų sniego, bet man patiko, kad maniškis kraštas ne toks. Man kur kas geriau visus metus regėti tikruosius pačios žemės pavidalus, o ne kokios kitos stichijos suneštus netikrus kauburius ir daubas. Šiaip ar taip, sniegą (man niekada nematytą) laikiau grynai Europos ir Amerikos kultūros dalimi, netinkama mano kraštui.

Popietę prisijungiau prie vienos grupės lygumiečių, kurie įėjo iš centrinės gatvės ir susėdo į savo įprastines vietas prie didžiulių barų. Išsirinkau grupę, kurioje, regis, būta intelektualų ir šio krašto istorijos bei papročių puoselėtojų. Iš aprangos ir laikysenos nusprendžiau, kad jie nėra avių ar galvijų augintojai, nors galbūt daug laiko praleidžia ore. Kai kurie galbūt pradėjo gyvenimą kaip didžiųjų žemvaldžių šeimų sūnūs. (Lygumose visi savo gerovę sėmėsi iš žemės. Kiekvieno miesto ir miestelio būvį kėlė nesuskaitomi aplinkinių latifundijų turtai.) Jie visi vilkėjo kultūringos, nedirbančios klasės drabužiais: paprastos pilkos kelnės su griežtais kantai ir švarutėliai balti marškiniai su priderintais kaklaraiščių segtukais bei rankovių raiščiais.

Aš troškau šių žmonių pripažinimo ir buvau pasiruošęs bet kokiui jų sumanytam išbandymui. Buvau linkęs nepasitelkti nieko, skaityto savo knygų apie lygumas lentynose. Literatūros citavimas būtų prieštaravęs sambūrio dvasiai, nors bet kuris iš šių vyrų būtų skaitęs bet kurią mano minimą knygą. Gal todėl, kad tebesijautė apsupti Australijos, skaitymą lygumiečiai laikė veikiau asmeniniu lavinimusi, padedančiu viešuosiuose reikaluose, bet negalinčiu atleisti nuo pareigos puoselėti sutartinę tradiciją.

Ir vis dėlto kas gi ta tradicija? Mane, besiklausantį lygumiečių, apėmė gluminanti pajauta, kad jie nenori kliautis jokių bendrų įsitikinimų: kiekvienas pasijunta nejaukiai, jeigu kitas tarsi nedvejodamas pritaria jo žodžiams, apibūdinantiems šių lygumų visumą. Tartum kiekvienas lygumietis būtų norėjęs atrodyti kaip vienišas šio krašto gyventojas, tik pats galįs tą kraštą paaiškinti. Ir net kalbėdamas apie savo konkrečią lygumą, žmogus, regis, žodžius renkasi taip, tarsi paprasčiausi jų nepriklausytų bendriems ištekliams, įgautų prasmę per ypatingą šio kalbėtojo vartoseną.

Tą pirmąją popietę supratau, kad tai, kas kartais vadinama lygumiečių arogancija, viso labo tėra jų nenoras pripažinti turint kokį nors su kitais bendrą pagrindą. Tai yra priešingybė (kaip patys lygumiečiai puikiai suprato) tai bendrai paskatai, būdingai to meto australams, pabrėžti savo sąsajas su kitomis kultūromis. Lygumietis ne tik sakys neišmanantis kitų kraštų papročių, bet ir noriai pasirodys turįs apie juos klaidingų žinių. Prašaliečius labiausiai erzindavo, kad lygumietis greičiau apsimės neturįs jokios ypatingos kultūros negu leis savo kraštą ir papročius laikyti dalimi kokios nors didesnės bendruomenės, turinčios perduodamus pomėgius ir madas.



Aš ir toliau laikiausi viešbučio, bet kone kasdien išgerdavau su nauja draugija. Kad ir su visais savo užrašais ir planų bei metmenų juodraščiais, dar anaip tol nebuvau tikras, ką mano filmas parodys. Tikėjausi, kad užmoję staiga pakurstys susitikimas su koku lygumiečiu, kurio visiškas užtikrintumas galėtų rasti tik iš tądien užbaigtų užrašų romanui arba filmui, galinčiam konkuruoti su maniškiu.

Tada jau drąsiai kalbėjau su sutiktais lygumiečiais. Keli panorą pirmiau išgirsti mano istoriją, o tik paskui iškloti savąją. Tam buvau pasiruošęs. Buvau linkęs, jei tik jie būtų žinoję, kelis mėnesius tyliai studijuoti jų miesto bibliotekose ir dailės galerijose, kad įrodyčiau nesąs šiaip turistai ar įdomybių lankytojas. Bet po kelių viešbutyje praleistų dienų sumanyta istorija man gerai pavertė.

Lygumiečiams pasakiau, kad leidausi į kelionę, ir tai juk buvo tiesa. Nepaminėjau, koku maršrutu atvykau į jų miestą nei kokia kryptimi galėčiau keliauti toliau. Jie sužinos tiesą, kai „Krašto giluma“ pasirodys kaip filmas. O kol kas leidau jiems manyti, kad kelionę pradėjau atokiame lygumų krašte. Kaip ir tikėjausi, niekas manimi nesuabejojo ir neteigė žinąs mano įvardintą rajoną. Lygumos tokios milžiniškos, kad joks jų gyventojas niekada nenustemba išgirdęs, jog jos apima kokią nors jam nematytą sritį. Be to, dėl daugelio atokesnių vietovių ginčijamasi: ar jos lygumų dalis, ar ne? Dėl tikrojo lygumų masto niekada nebuvo sutarta.

Papasakojau jiems istoriją beveik be įvykių ar laimėjimų. Prašaliečiams ji neką būtų bylojusi, bet lygumų gyventojai suprato. Tokio pobūdžio istorija būna patraukli jų pačių prozininkams, dramaturgams ir poetams. Lygumų skaitytojams ir žiūrovams retai daro įspūdį jausmų proveržiai ar smurtingi konfliktai ir ūmios negandos. Jiems atrodo, kad tokius dalykus rodantys menininkai būna pavilioti minių šurmulio arba ankštų kraštovaizdžių, būdingų pasauliui

anapus lygumų, formų ir paviršių gausos. Lygumų herojai – tiek gyvenime, tiek mene, – esti tokie kaip tas žmogus, kuris trisdešimt metų kiekvieną popietę pareina namo į neišskirtinį būstą, supamą dailių pievelių bei lėpstančių krūmų, ir sėdi iki išnaktų galvodamas apie kelią, kuriuo jis trisdešimt metų keliavo galbūt tik tam, kad atvyktų ten, kur dabar sėdi, – arba žmogus, kuris niekada neitų net tuo vieninteliu keliu, vedančiu iš atokios jo sodybos, baimindamasis, kad neatpažins savo namų žvelgdamas į juos iš tolimų kitų stebėtojų žiūros taškų.

Kai kurie istorikai plėtojo mintį, kad pats lygumų fenomenas lemia kultūrinius skirtumus tarp lygumiečių ir kitų australų. Lygumų tyrinėjimas buvo svarbiausias jų istorijos įvykis. Tai, kas iš pradžių atrodė visai plokščia ir blanku, galiausiai atsiskleidė kaip subtili kraštovaizdžio įvairovė ir slapukiškos laukinės gyvūnijos gausa. Siekdami įvertinti ir aprašyti savo atradimus, lygumiečiai tapo nepaprastai pastabūs, akyli ir pagaudavo laipsniškas prasmės atvertis. Vėlėsinės kartos gyvenimą ir meną suvokė taip, kaip jų protėviai regėdavo mylių mylias į miglą tolstančių pievų. Jie ir patį pasaulį matė kaip dar vieną begalinę lygumų visumą.



Vieną popietę savo pamėgtame bare pastebėjau kilusią įtampėlę. Vieni mano kompanjonai pritildė balsą. Kiti suklegėjo nejaukiai garsiai, tarsi vildamiesi, kad juos nugirs atokioje patalpoje. Aš suvokiau, kad atėjo metas man išmėginti save kaip lygumų gyventoją. Į miestą buvo atvykę kai kurie didžiausi žemvaldžiai, ir keletas kaip tik tada buvo šiame viešbutyje.

Stengiausi neatrodyti susijaudinęs ir atidžiai stebėjau savo kompanjonus. Dauguma irgi troško būti pakviesiti į tą atokų vidinį barą